

UOT 334.021:35

**MİLLİ İSTEHSALIN VƏ İXRACIN DÖVLƏT HƏVƏSLƏNDİRMƏ
SİSTEMİNİN FORMALAŞDIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ
VƏ ONUN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ****A.M.MƏHƏRRƏMOV, Q.N.QAFARLI***Bakı Dövlət Universiteti**amagerramov@gmail.com, qalib.qafar@gmail.com*

Məqalədə milli iqtisadiyyatın qarşısında duran əsas problemlərdən hesab olunan məcmu tələbin təmin olunması məsələsi araşdırılmış. Məcmu tələbin yerli və ya xarici məhsullar hesabına təmin olunmasının səbəbləri, eyni zamanda müsbət və mənfi cəhətləri diqqətə çatdırılmışdır. Burada milli məhsulun rəqabətə davamlı səviyyədə istehsalının məcmu tələbin təmin olunmasına, eyni zamanda ölkənin ixrac potensialının yüksəldilməsinə verəcəyi töhfə göstərilmişdir. İxracın stimullaşdırılması siyasəti qarşısında duran məqsədlər göstərilmişdir. Tədqiqat işində qeyd olunan istiqamətdə ölkəmizdə həyata keçirilən dövlətin stimullaşdırıcı tədbirləri öyrənilmiş, onların təhlili aparılmaqla yanaşı nəticədə müəllif tərəfindən dövlətin həvəsləndirmə tədbirlərinin beynəlxalq normalara əsasən təkmilləşdirilməsi məqsədilə təkliflər verilmişdir.

Açar sözlər: milli istehsal, ixrac potensialı, dövlətin iqtisadi siyasəti, ixracın stimullaşdırılması, rəqabətqabiliyyətli məhsul

Ölkə daxili tələbatın maksimum səviyyədə ödənilməsi milli iqtisadiyyatın qarşısında duran əsas məqsədlərdən biridir. Bu məqsədin həyata keçirilməsi isə daxili imkanlar hesabına, yəni milli məhsulun istehsalı nəticəsində baş verirsə ölkə iqtisadiyyatı bu prosedən daha çox gəlir və səmərə əldə etmiş olur. Hazırda dünya iqtisadiyyatının təcrübəsində əhalinin tələbatlarının ödənilməsi prosesi həm yerli istehsal hesabına eyni zamanda idxal hesabına həyata keçirilir. İstər ölkələrarası ticarətin strukturuna baxsaq, istərsə də xarici ticarət haqqında nəzəriyyələrə diqqət yetirsək görürük ki, məcmuu tələbin sırf milli istehsal hesabına təmin olunması nəinki sərfəli deyil, eyni zamanda qeyri-mümkündür. Çünki ölkələrin təbii-coğrafi mövqeyi, tarixi inkişaf prosesi, eləcə də sosial iqtisadi vəziyyətləri, beynəlxalq səviyyədə əmək bölgüsünün dərinləşməsinə gətirib çıxarmış, nəticədə isə ölkələr arasında “məcburi” surətdə əmtələrin idxal və ixracı meydana gəlmişdir. Belə olan halda ölkə iqtisadiyyatında bəzi məhsulların idxal hesabına əldə olunması normal qəbul olunur. Bu baxımdan dövlətlər daima bu məsələləri diqqət mərkəzində saxlayır və lazımı

tənzimləmə siyasətini həyata keçirirlər. Yəni ölkə üçün strateji əhəmiyyət kəsb edən məhsulların əldə olunmasını milli istehsal hesabına təmin olunmasını həyata keçirməli, həmin məhsulların rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılması istiqamətində müvafiq tədbirlər görməlidir. Çünki insanların əsas istehlakına aid olan məhsulların milli istehsal vasitəsilə təmin olunması ölkə iqtisadiyyatının tam müstəqil formada mövcud olmasına əhəmiyyətli təsir göstərir. Bu isə özünü qlobal və regional iqtisadi böhranlar kontekstində daha dolğun bürüzə verir.

Hər bir ölkə özünün iqtisadi müstəqilliyini təmin etmək, işsizlik problemini aradan qaldırmaq, valyuta ehtiyatlarını artırmaq, bütövlükdə iqtisadi inkişaf səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə milli məhsulların rəqabətə davamlı səviyyədə istehsal olunmasına dair müvafiq siyasət həyata keçirir. Milli istehsalın dövlət tərəfindən dəstəklənməsi qeyd olunduğu kimi, yerli tələbatı lazımı səviyyədə təmin edilməsi ilə yanaşı, istehsalçıları bu sahədə ixtisaslaşmağa, dünya bazarına rəqabətqabiliyyətli məhsul ixrac etməyə əsaslı kömək göstərir.

Milli istehsalın dövlət tərəfindən dəstəklənməsi onun rəqabətqabiliyyətliliyinin artmasına və nəticədə milli brendin formalaşmasına bilavasitə təsir edir ki, bu istiqamətdə hər bir ölkə öz inkişaf xüsusiyyətlərindən asılı olaraq müvafiq metoddan istifadə edir. Milli brendin formalaşması və dünya bazarında dayanıqlı formada mövcud olması ölkənin iqtisadi maraqlarının reallaşması ilə yanaşı eyni zamanda siyasi maraqları ilə də üst-üstə düşür. Belə ki, milli səviyyədə qəbul olunan brend anlayışının mikro səviyyədə mövcud olan brend anlayışı ilə müqaisə etsək görərik ki, mikro səviyyədə formalaşan brend daha çox bir firmanın maraqlarına cavab verir. Milli brend isə daha böyük bazarı əhatə etməklə yanaşı, onun əsas məqsədləri ölkəyə maliyyə axınlarını artırmaq, ölkənin beynəlxalq müstəvidə, eləcə də beynəlxalq siyasi arenada müsbət imicini formalaşdırmaqdır.

Dövlət milli istehsalın, eyni zamanda ixracatın həvəsləndirilməsi məqsədilə daxilə bir sıra tədbirlər həyata keçirməklə yanaşı xarici iqtisadi siyasətdə də lazımı vasitələrdən istifadə edir. Hər bir dövlətin xarici iqtisadi siyasətində, xarici ticarət siyasəti prioritet istiqamət hesab edilir. Xarici ticarət siyasətinin reallaşdırılması isə qeyd olunan məqsədlərin icra olunmasına xidmət edir: a) milli bazarda mövcud çatışmazlıqların təmin olunması; b) iqtisadi artımın təmin olunması; c) yerli istehsalçıların xarici bazarlarda möqələrinin möhkəmləndirilməsi; d) yerli istehsalçıların xarici rəqabətdən qorunması; e) daxili iqtisadi sabitliyin təmin olunması; f) dövlət büdcəsinin gəlirlə təmin olunması; g) sosial, iqtisadi və siyasi maraqların təmin olunması. Xarici ticarət siyasətində qeyd olunan məqsədlərin yerinə yetirilməsi isə dövlətin tarif tənzimləmə və qeyri-tarif tənzimləmə vasitələri ilə həyata keçirilir. Xarici ticarətin tənzimlənmə alətləri isə idxalın məhdudlaşdırılmasına və ya ixracın stimullaşdırılmasına xidmət edir.

Dövlətlərin xarici ticarət siyasətlərinin müəyyənələşməsinə beynəlxalq səviyyədə, eləcə də regionda baş verən iqtisadi, siyasi və fəvqəl təbii proseslərin

inkişafı dünya bazar konyukturunun əsaslı surətdə dəyişməsi xüsusilə təsir göstərir. Bu baxımdan ölkəmizdə son illərdə dövlətin xarici ticarət siyasətinin müəyyənələşdirilməsində həmin proseslərin inkişafı bu siyasətə əsaslı təsir göstərmişdir. Belə ki, dünya bazarında neft qiymətlərinin qısa müddət ərzində 5 dəfəyə qədər aşağı enməsi dünya iqtisadiyyatında irimiqyaslı böhran olmasına gətirib çıxarmışdı. Eyni zamanda bu proses Azərbaycan iqtisadiyyatına da müəyyən qədər təsirini göstərmiş, belə ki, 2004-cü il ilə müqaisədə 2014-cü ildə ixracatda rəqabətqabiliyyətli əmtəə ilə təmin olunma 56-dan 23-ə enmişdir. 2004-2014-cü illərdə hər il orta hesabla qeyri-neft ixracatının həcmi 17% artsa da, neft ixracından 16 dəfə aşağı olmuşdur. Aşağı neft qiymətləri səbəbindən cari hesablar balansında yaranmış gərginlik manatın məzənnəsinə təzyiq artırmış və 2015-ci ildə milli valyuta devalvasiyaya uğramışdır [1]. Qeyd olunduğu kimi həmin dövrdə baş verən proseslərin əsas səbəbi ölkə ixracatının əsas hissəsinin neft məhsulları təşkil etməsi və öz növbəsində neftin dünya bazar qiymətinin aşağı enməsi olmuşdur. Belə olan halda Azərbaycan iqtisadiyyatında əsaslı islahatların aparılacağı yeni bir dövr gözlənməkdə idi. 29 yanvar 2016-cı ildə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin ölkə gənclərinin bir qrupu ilə görüşündə söylədiyi fikir mövcud vəziyyəti xarakterizə etməklə yanaşı planlaşdırılan islahatları işarə etmişdir: “Hesab edirəm ki, bu gün ölkəmiz üçün yeni dövr başlayır. Əminəm ki, bu dövr də uğurlu olacaqdır. Bu, postneft dövrüdür. Postneft dövrü bizim hesablamalarımıza görə 2040-cı ildən sonra başlamalı idi. Ancaq neftin qiymətinin kəskin düşməsi nəticəsində artıq biz postneft dövründə yaşayırıq. Əlbəttə ki, iqtisadi sahədə ciddi islahatların aparılmasına çox böyük ehtiyac var. Bu islahatlar başlayıb və dərinləşəcək.” “Qeyri-neft məhsullarının ixracının stimullaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 yanvar 2016-cı il tarixli 1713 nömrəli Sərəncamı və “Qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1 mart 2016-cı il tarixli 811 nömrəli Fərmanı bu istiqamətdə islahatların həyata keçirilməsi üçün hüquqi bazanın yaradılmasına sirayət edirdi. Bu hüquqi aktlar hökumət qarşısında xarici iqtisadi fəaliyyətin ixracın stimullaşdırılması nöqtəyi-nəzərindən tənzimlənməsinin yeni layihəsinin yaradılmasını əks etdirirdi. Belə ki, Nazirlər Kabineti qeyd olunan müddət ərzində a) kənd təsərrüfatı və emalı məhsullarına ixracla bağlı geri ödəmə dəstəklərinin verilməsi mexanizmini; b) xarici ölkələrə ixrac missiyalarının təşkil edilməsinə, xarici bazarların araşdırılması və marketing fəaliyyətinə, “Made in Azerbaijan” brendinin xarici bazarlarda təşviqinə, yerli şirkətlərin ixracla bağlı xarici ölkələrdə sertifikat və patentlərin alınmasına, ixracla əlaqəli tədqiqat-inkişaf proqramı və layihələrinə çəkilən xərclərin dövlət büdcəsi hesabına ödənilən hissəsi və ödənilmə mexanizmini; c) Qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə ixrac təşviqinin ödənilməsi qaydasını; d) İxrac təşviqi şamil olunacaq qeyri-neft məhsullarının xarici iqtisadi fəaliyyətin mal nomenklaturası üzrə siyahısını; e) Məhsulların növündən asılı olaraq ixrac təşviqinin baza məbləğinə tətbiq olunacaq əmsalla-

rını müəyyən etmək tapşırılmışdır. Həmçinin İqtisadiyyat Nazirliyinə ixrac yönümlü məhsul istehsalçıları üçün nəzərdə tutulan kreditlərə əlavə güzəştlərin verilməsi üçün mövcud qanunvericilikdə müvafiq dəyişikliyin edilməsi ilə bağlı təkliflərin verilməsi, potensial ixrac bazarları ölkələrində logistika mərkəzlərinin yaradılması ilə bağlı təkliflərin verilməsini, eləcə də ixrac məlumat bazasının (elektron portal) formalaşdırılmasını təmin etmək həvalə edilmişdi [2, 3]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1 mart 2016-cı il tarixli 811 nömrəli Fərmanının 3.1-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən qəbul olunmuş 6 oktyabr 2016-cı il № 401 Qərara əsasən ixrac təşviqi Azərbaycan Respublikası ərazisində və mənşəyi ölkəmizə məxsus olan məhsullara aid olunmaqla, ixrac təşviqinin məbləği isə 3% baza məbləğinə ixrac olunan qeyri-neft məhsullarının növdən asılı olaraq, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilən əmsallar tətbiq olunmaqla hesablanır və ödənilir [6].

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 oktyabr 2016-cı il, № 1063 Fərmanı xarici ölkələrə ixrac missiyalarının təşkilini, xarici bazarların araşdırılması və marketinq fəaliyyətini, "Made in Azerbaijan" brendinin xarici bazarlarda təşviqini, yerli şirkətlərin ixracla bağlı xarici ölkələrdə sertifikat və patent almasını, ixracla əlaqəli tədqiqat-inkışaf proqram və layihələrinə çəkilən xərclərin dövlət büdcəsi hesabına ödənilən hissəsinin müəyyənləşdirilməsi və ödənilmə mexanizminin tənzimlənməsini həyata keçirən növbəti normativ hüquqi akt idi [4]. Qeyd olunan Fərmanın 6.1-ci bəndinin icrası məqsədilə Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən qəbul olunan 18 oktyabr 2016-cı il, № 16 Qərara əsasən ixracatçıların xarici ölkələrdə təşkil edilən sərgi və yarmarkalarda iştirakının seçilməsi meyarları qəbul olunmuş, eyni zamanda nazirlik tərəfindən xarici ölkələrə ixrac missiyalarının təşkilinə başlanmışdır [7].

2017-ci ildə milli istehsalın və ixracın stimullaşdırılması istiqamətində dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində potensial ixracatçıların Almaniyaya, Əfqanıstan, Pakistan, Qətər, Qazaxıstan, Macarıstan, Çin, Rusiya, BƏƏ və Saudiyyə Ərəbistanı olmaqla 10 ölkəyə 10 ixrac missiyası təşkil edilmiş, "Gulfood", "Worldfood Moscow" və "Anuga" kimi beynəlxalq əhəmiyyətli ərzaq sərgilərində, həmçinin "Prowein" və "Hong Kong International Wine & Spirits Fair" beynəlxalq şərab sərgilərində yerli şirkətlərin vahid ölkə stendi altında iştirakı təmin olunmuşdur. 2017-ci il ərzində müvafiq qanunvericiliyə əsasən qeyri-neft məhsullarının ixracına görə yerli sahibkarlara 2,7 milyon manatdan çox ixrac təşviqi ödənilmişdir [12]. Qeyd edək ki, il ərzində təşkil olunmuş ixrac missiyalarının nəticəsi olaraq, müvafiq ölkələrdə keçirilən sərgi və yarmarkalarda şəkər, qənnadı məmulatları, müxtəlif növ şərablar, spirtli içkilər, mineral sular, meyvə-tərəvəz, meyvə şirələri, ət və ət məhsulları, çay, dondurma, şokolad, bal, süd və süd məhsulları, kosmetologiya, kimya məhsulları, tekstil, tikinti materialları, maşınqayırma sənayesi və səhiyyə sahəsində fəaliyyət göstərən ixracatçı şirkətlər iştirak etmiş, həmin ölkələrdə

yerli distributorlarla, potensial müştərilərlə görüş keçirilmiş, eyni zamanda istehsal texnologiyaları ilə bağlı qarşılıqlı razılıqlar əldə olunmuşdur. Dövlət tərəfindən ixracata göstərilən dəstəkləyici tədbirlər nəticəsində, ixrac missiyalarının təşkil olunmasından qısa müddət keçməyinə baxmayaraq artıq yerli istehsalçılar şərab, nar şirəsi, meyvə-tərəvəz, şəkər, bal, çay kimi məhsulların ixracını məhz həmin razılıqlara əsasən etmişdirlər.

Həmçinin qeyd edək milli istehsalın və ixracın dövlət tərəfindən dəstəklənməsi siyasəti yuxarıda qeyd olunanlarla yanaşı, xarici ölkələrdə ölkəmizin və yerli ixracatçıların iqtisadi-ticarət maraqlarının daha dolğun qorunması və təmsil edilməsi, yerli məhsulların xarici ölkələrin bazarlarına çıxışının genişləndirilməsi, ixracın stimullaşdırılması ilə bağlı tədbirlərin tətbiqində səmərəliliyin və təsərrüfat subyektləri arasında işgüzar əlaqələrin qurulmasında çevikliyin artırılması məqsədilə "Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələrinin təyin edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 yanvar 2017-ci il, № 1217 Fərmanı bu istiqamətdə dövlət tərəfindən atılan növbəti addım idi. Fərmana əsasən Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə olan səfirlik və konsulluqlarında, İqtisadiyyat Nazirliyi tabeliyində fəaliyyət göstərən ticarət nümayəndəlikləri yaradılmışdır [5]. İlk ticarət nümayəndəsi Rusiya Federasiyasına, daha sonra isə Çin, BƏƏ və Mərkəzi Avropa üzrə də ticarət nümayəndələri təyin olunmuşdur. Bunun əsas səbəblərindən biri ölkəmizin qeyri-neft sektoru üzrə istehsal olunan məhsullarının ixracının 35%-i (553 milyon ABŞ dolları) məhz Rusiya Federasiyasına olunması, qeyd olunan digər dövlətlərin isə ölkəmizin xarici ticarət siyasətində prioritet istiqamət kimi müəyyənləşdirməsidir [8]. Ticarət nümayəndələri ilə yanaşı, ticarət evləri də Azərbaycan istehsalı olan məhsulların xarici bazarlarda reallaşması ilə bağlı öz missiyalarını həyata keçirməkdədirlər. Qabaqcıl ölkələr qeyri-sabit iqtisadi şəraitdə əmtəə və xidmətlərin beynəlxalq ticarətində yaranan defisitə aradan qaldırılmasında ticarət evləri modelinin tətbiq olunmasından geniş istifadə edir. Çünki ticarət evləri əmtəə və xidmətlərin geniş diapazon üzrə xarici ticarət əməliyyatlarının həyata keçirilməsində, elmi-texniki əməkdaşlığı, istehsalın beynəlxalq kooperasiyasını, beynəlxalq maliyyə-kredit əməliyyatlarını, eləcə də mövcud bazarın marketinq tədqiqatlarını, satışdan əvvəl və sonrakı xidmətləri, anbar və saxlama xidmətlərini, nəqliyyat-fraxt xidmətlərini, malların ekspertizası, gömrük xidmətləri bununla yanaşı məxsus olduğu ölkənin ixracatçıların təklifləri əsasında digər fəaliyyətləri də həyata keçirə biləcək formada təşkil olunur. Azərbaycan da həmçinin ticarət evlərinin milli istehsal və ixracata göstərəcəyi faydalardan istifadə etmək məqsədilə, bir sıra ölkələrdə ticarət evlərinin yaradılması istiqamətində müvafiq dövlət qurumları tərəfindən tədbirlər həyata keçirilir. Belə olan halda Belarus ilə Azərbaycan arasında geniş spektrli ticarət fəaliyyəti, eyni zamanda bu münasibətlərin perspektiv inkişafı nəticəsində qeyd olunan ölkədə Azərbaycan ticarət evinin yaradılması ilə nəticələnmişdir. Eyni zamanda bu qəbildən hesab olunan Rusiya, Ukrayna və Latviya

kimi ölkələrdə də Ticarət evlərinin yaradılması istiqamətində görülən tədbirlər artıq tamamlanma ərafındadır. Bununla yanaşı digər ölkələrlə də xarici ticarət döriyyəsinin dinamikasından asılı olaraq ticarət evlərinin açılması dövlətin bu istiqamətdə apardığı iqtisadi siyasətə daxildir.

Müqaisə üçün qeyd etmək lazımdır ki, dövlət tərəfindən milli istehsalın və ixracın dəstəklənməsi istiqamətində tətbiq olunan tədbirlər öz nəticəsini milli iqtisadiyyatda, valyuta ehtiyatlarının artmasında, xüsusilə də tədiyyə balansının əsaslı şəkildə dəyişməsində göstərmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin statistik məlumatlarına əsasən 2017-ci il üzrə məlumatlara əsasən ölkəmizdə ixracın həcmi 13811,62 milyon ABŞ dolları, idxalın həcmi 8782,01 milyon ABŞ dolları, xarici ticarət saldosu 5029,61 milyon ABŞ dolları olmuşdur. Həmin göstəricilər 2016-cı ilin ilk ayı üçün müvafiq olaraq “9143,27” “8532,44” “610,83” milyon ABŞ dolları olmuşdur. Qeyd olunan məlumatlara əsasən Azərbaycan Respublikası xarici ticarət döriyyəsinin həcmi 2017-ci il üçün, 2016-cı ilin analoji dövrü ilə müqaisədə 27,82% eyni zamanda ixracın həcmi isə 51.05% artmışdır [9, 10]. Bununla yanaşı, ölkəmizdə yüngül, yeyinti və digər sənaye sahələrində, həmçinin kənd təsərrüfatı sferasında mövcud olan potensial imkanlar hesabına milli istehsalın və ixracatın daha da artırılmasına nail oluna bilər. Həmin sahələrdə rəqabət-qabiliyyətli məhsulların istehsal olunması dövlətin strateji məhsullara olan tələbatının ödənilməsində, idxaldan asılılığın və valyuta itkilərinin qarşısının alınmasında, habelə valyuta ehtiyatlarının həcmiminin artırılması ilə nəticələne bilər. Bu nöqtəyi-nəzərdən qeyd olunan sferalarda istehsal olunan məhsulların ixrac potensialını stimullaşdırmaqla bağlı dövlət siyasətini davam etdirmək və ixracatda dövlət dəstəyini daha da artırmaq məqsədilə aşağıdakı təklifləri irəli sürürük:

1. İxrac yönümlü məhsul istehsal edən hüquqi şəxslərin mənfəət vergisindən, əmlak vergisindən, torpaq vergisindən eyni zamanda həmin subyektlərin öz fəaliyyətlərini həyata keçirmələri üçün məcburi ödədikləri vergilərin dövlət tərəfindən qismən və ya bütövlükdə azad olunmaları təmin olunsun;

2. Həmin müəssisələrin kommunal xidmət haqlarının aşağı endirilməsi təşkil olunsun. Çünki, bəzi kommunal xidmətlərin səviyyəsi əhali qurupu ilə müqaisədə hüquqi şəxslər üçün bir neçə dəfə çox olması (məs.: Əhali bir kub metr su təchizatının tarifi 35 qəpik, qeyri-əhali üzrə bir kub metr üçün 1 manat. Tullantı sularının axıtılması xidmətlərinin tarifləri əhali üçün bir kub metr üçün 15 qəpik, qeyri-əhali üzrə 1 manat səviyyəsində təsdiq olunub [11]) onların fəaliyyətlərinə bir çox hallarda mane olur, bəzi hallarda ixrac yönümlü məhsul istehsalını həyata keçirmək istəyən sahibkarların fəaliyyətə başlamasına əngəl törədir;

3. İxracatla bağlı tədqiqat-inkışaf proqram və layihələrin reallaşmasının vergilərdən azad olunması, eyni zamanda layihələrə çəkilən xərclərin müəyyən hissəsinin dövlət büdcəsi hesabına ödənilməsi müəyyən olunsun;

4. Bildiyimiz kimi, ölkəmizin hər iqtisadi-coğrafi rayonu fərqli əmtəələ-

rin istehsalı və ixracı üzrə ixtisaslaşmışdır. Bu nöqtəyi-nəzərdən hər bölgədə qeyd olunan proseslərlə bağlı yarana biləcək problemlərin vaxtında araşdırılması və aradan qaldırılması üçün dövlət tərəfindən bölgələrdə müvafiq qurumların tabeliyində mərkəzlər yaradılsın. Həmin mərkəzlərdə yerli ixracatçılarla mütəmadi görüşlər keçirilsin, onların problemləri və təklifləri aidiyyəti üzrə mərkəzi qurumlara çatdırılsın;

5. Dövlət tərəfindən təşkil olunan ixrac missiyalarının keyfiyyətinin artırılması məqsədilə, ixrac missiyalarında iştirak edən şirkətlərin fəaliyyəti nəzərdə saxlanılsın, belə ki, əvvəlki missiyalarda fəaliyyəti qənaətbəxş hesab olunmayan firmalar yeniləri və daha çox perpektiv imkanları olan şirkətlər ilə əvəz olunsun;

6. Dövlət tərəfindən ixrac missiyalarının təşkil olunması ilə yanaşı, ölkə daxilində yerli firmaların iştirakı ilə təşkil olunmuş sərgi və yarmarkalar təşkil olunmaqla, burada xarici ölkə bazarlarından potensial alıcı şirkətlərin iştirak etməsi təmin olunsun. Beləliklə də daha çox yerli şirkətlərin öz məhsullarını xarici alıcılara təqdim etməsi həyata keçirilsin;

7. Yüksək ixtisaslı iqtisadçı kadrların ölkəmizdə və xaricdə yetişdirilməsinə diqqət yetirilməsi. Xüsusilə də onların bir neçə xarici dil bilmələrinə diqqət yetirilməlidir. Çünki onların gələcəkdə məqsədyönlü fəaliyyəti ölkəmizin xarici ticarət münasibətlərinin inkişafında, milli məhsulların xarici ölkələrdə sərgi və yarmarkalarda təmsil olunması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilər. Eyni zamanda istər ixracatçıların, istərsə də bu istiqamətdə dövlət orqanlarında çalışan şəxslərin menecerlik qabiliyyətinin, marketinq və xarici dil biliklərinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə dövlət tərəfindən mütəmadi seminar və kursların keçirilməsinə diqqət yetirilsin.

Qeyd olunan proseslərin (vergi və ödənişlərdən azadolma, layihələrin müəyyən hissəsinin maliyyələşməsi) ilk baxışda dövlət büdcəsinin maliyyə itkilərinə məruz qalması kimi görünə bilər. Lakin bu təkliflərin həyata keçirilməsi gələcəkdə ölkədə işsizlik probleminin aradan qaldırılmasında, valyuta ehtiyatlarının artırılmasında, bütövlükdə iqtisadi inkişafın təmin olunmasında daha əlverişli rol oynaya bilər. Çünki nəzərə alsaq ki, məşğulluğu təmin etmək, valyuta ehtiyatlarını artırmaq, eləcə də ölkənin dünya miqyasında müsbət imicini formalaşdırmaq üçün tədbirləri bütövlükdə dövlət məsrəfləri əsasında həyata keçirmək daha əlverişsiz olar, nəinki bu tədbirləri həyata keçirən sahibkarlara stimullaşdırıcı imkanlarla təmin etmək.

ƏDƏBİYYAT

1. Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il № 1138 Fərmanı. <http://e-qanun.az/framework/34254>
2. “Qeyri-neft məhsullarının ixracının stimullaşdırılması ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 yanvar 2016-cı il tarixli 1713 nömrəli Sərəncamı. <http://www.e-qanun.az/framework/31869>
3. “Qeyri-neft məhsullarının ixracının təşviqi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan

- Respublikası Prezidentinin 1 mart 2016-cı il tarixli 811 nömrəli Fərmanı.
4. "Xarici ölkələrə ixrac missiyalarının təşkilinə, xarici bazarların araşdırılması və marketinq fəaliyyətinə, "Made in Azerbaijan" brendinin xarici bazarlarda təşviqinə, yerli şirkətlərin ixracla bağlı xarici ölkələrdə sertifikat və patent almasına, ixracla əlaqəli tədqiqat-inkışaf proqram və layihələrinə çəkilən xərclərin dövlət büdcəsi hesabına ödənilən hissəsinin müəyyənləşdirilməsi və ödənilmə mexanizminin tənzimlənməsi Qaydası"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 5 oktyabr 2016-cı il, № 1063 Fərmanı. <http://www.president.az/articles/21297>
 5. "Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən səfirlik və konsulluqlarında ticarət nümayəndələrinin təyin edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 26 yanvar 2017-ci il, № 1217 Fərmanı <http://www.e-qanun.az/framework/34692>
 6. "Qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə ixrac təşviqinin ödənilməsi Qaydası"nın, "İxrac təşviqi şamil olunacaq qeyri-neft məhsullarının xarici iqtisadi fəaliyyətin mal nomenklaturası üzrə Siyahısı"nın və "Məhsulların növlərindən asılı olaraq ixrac təşviqinin baza məbləğinə tətbiq olunacaq Əmsallar"ın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 6 oktyabr 2016-cı il № 401 Qərarı. <http://www.e-qanun.az/framework/33870>
 7. "Xarici ölkələrdə təşkil edilən sərgi və (və ya) yarmarkalarda ixracatçıların fərdi qaydada iştirakına dair qərarın qəbul edilməsi Meyarları"nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin Kollegiyasının 18 oktyabr 2016-cı il, № 16 Qərarı. <http://www.e-qanun.az/framework/33984>
 8. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin 2018-ci il Yanvar №1(10) İxrac İcmalı http://iqtisadiislahat.org/store//media/documents/ixrac_icmali/2018/yanvar/Export_Review_2018-1.pdf
 9. Azərbaycan Respublikası Xarici Ticarətinin Gömrük Statistika, Hesabat dövrü: 01.01.2017 – 31.12.2017. http://customs.gov.az/modules/pdf/pdf/56/FILE_AA28EF-712081-B355C1-37724A-E40246-2FAAF8.pdf
 10. Azərbaycan Respublikası Xarici Ticarətinin Gömrük Statistika, Hesabat dövrü: 01.01.2016 – 31.12.2016. http://customs.gov.az/modules/pdf/pdf/29/FILE_82AA10-3D95DC-B6BD16-2BC4C5-AD9199-C474C7.pdf
 11. Azərbaycan Respublikası Tarif (qiymət) Şurasının 2016-cı il 13 may tarixli 6 nömrəli qərarı. <http://www.tariffcouncil.gov.az/?/az/resolution/view/151/>
 12. İqtisadiyyat Nazirliyinin Rəsmi internet saytı http://www.economy.gov.az/index.php?option=com_content&view=article&id=5383:mia2122017&catid=8:news&Itemid=263&lang=az

НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ ПОДДЕРЖКИ НАЦИОНАЛЬНОГО ПРОИЗВОДСТВА И ЭКСПОРТА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ РАЗВИТИЯ

А.М.МАГЕРРАМОВ, Г.Н.ГАФАРЛЫ

РЕЗЮМЕ

В статье исследована одна из основных проблем национальной экономики – задача обеспечения совокупного спроса. Особо отмечаются причины обеспечения совокупного спроса за счет местных и зарубежных продуктов, а также подчеркивается значимость национальных товаров в обеспечении совокупного спроса на конкурентоспособном уровне и в то же время в увеличении экспортного потенциала. В статье показаны также задачи, стоящие перед политикой стимулирования экспорта, изучены осуществ-

ляемые государством стимулирующие меры. В результате проведенного анализа даны рекомендации относительно стимулирующих мер в соответствии с международными стандартами.

Ключевые слова: национальное производство, экспортный потенциал, экономическая политика государства, стимулирование экспорта, конкурентоспособный продукт.

DIRECTIONS OF FORMATION OF THE STATE SYSTEM OF ENCOURAGEMENT OF NATIONAL MANUFACTURE AND EXPORT AND PROSPECTS OF ITS DEVELOPMENT

A.M.MAHARRAMOV, G.N.GAFARLI

SUMMARY

The article examines one of the main problems facing the national economy - the task of providing aggregate demand. Particularly noted are the reasons for ensuring aggregate demand at the expense of local and foreign products, as well as their positive and negative features. Here, the importance of national goods in ensuring aggregate demand at a competitive level is noted. The tasks facing the policy of stimulating exports are shown. The stimulating measures carried out by the state have been studied, as a result of the author's analysis, recommendations for stimulating measures in accordance with international standards have been provided.

Key words: national production, export potential, state economic policy, export promotion, competitive product.